

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Obor Kulturní antropologie

Integrace imigrantů žijících ve Španělsku na úrovni neziskové organizace

Bakalářská diplomová práce

Tereza Múhlová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Mario Rodríguez Polo, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Integrace imigrantů žijících ve Španělsku na úrovni neziskové organizace* vypracovala samostatně za použití uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu práce, panu doktoru Rodríguezovi, za jeho cenné rady před uskutečněním výjezdu a za jeho trpělivost při zpracování dat po návratu. Dále bych chtěla poděkovat všem participantům za jejich otevřenost a důvěru. Můj velký dík patří především migrantům za sdílení jejich životních příběhů.

Anotace

Bakalářská diplomová práce se zabývá hlubším pochopením procesu integrace migrantů v neziskové organizaci ve Španělsku. Účelem bylo porozumět tomu, jak tento proces vnímají členové organizace i samotní migranti. Práce se věnuje popisu fungování organizace, začleňujícím aktivitám a participativnímu přístupu, který si obě dvě strany nabízejí navzájem. Veškeré poznatky a informace byly získány metodou zúčastněného pozorování v rámci antropologického terénního výzkumu. Všechna data byla po návratu z výzkumu zpracována technikou otevřeného kódování.

Klíčová slova

Integrace, španělská imigrace, terénní antropologický výzkum, nezisková organizace, druhá generace imigrantů, sociální a ekonomický aspekt integrace, harmonické soužití

Annotation

The thesis deals with deep understanding of the integration proces of migrants in a non-profit organization in Spain. The intention is to know how this process members (the workers, volunteers and the immigrants) understand to the integration process. This study is based on working in the organization, the integrating activities and the participant attitude, which both sides offer to each other. All the pieces of knowledge have been obtained by the method of participant observation in the anthropological field research. All data were processed by a technique of open coding after the return.

Key words

Integration, imigration in Spain, anthropological fieldwork, non-profit organization, the second generation of immigrants, social and economic aspect of integration, harmony coexistence

Obsah

Úvod.....	1
1. Metodologie výzkumu.....	3
1.1. Motivace pro výzkum a cíl výzkumu.....	3
1.2. Stanovení výzkumné otázky	4
1.3. Metody výzkumu a vzorkování.....	5
1.4. Reflexe terénního výzkumu	7
1.5. Etika terénního výzkumu	8
2. Definování pojmů.....	11
2.1. Integrace.....	11
2.2. Nezisková organizace.....	13
2.3. Transnacionalismus.....	14
3. Organizace Panda	16
3.1. Fungování organizace	18
3.2. Pracovníci versus návštěvníci	21
3.3. Pozice organizace.....	24
4. Integrace imigrantů.....	27
4.1. Dospělí imigranti – muži versus ženy.....	29
4.2. Děti imigrantů	31
5. Ekonomická krize jako určující faktor	34
6. Sociální exkluze.....	36
6.1. Vyloučenost imigrantů	37
6.2. Nevyloučenost imigrantů?	38
Závěr	40
Summary.....	43
Seznam pramenů a literatury	44
Seznam příloh	47
Přílohy.....	48

The purpose of anthropology is to make the world safe for human differences.

Ruth Benedict

Úvod

Tato práce se zabývá internějším pojetím procesu integrace v neziskové organizaci. Vychází z poznatků získaných terénním výzkumem prováděným během více jak tří měsíců v neziskové organizaci v severozápadní části Španělska, v Galicii, kde jsem působila ve městě A Coruña jako stážistka v rámci praktické stáže financované programem Erasmus+. Tuto oblast jsem zvolila zcela záměrně, neboť na rozdíl od jižního Španělska, pro které je typická přechodná migrace především ze severní Afriky, sever země je charakteristický trvalým pobytem imigrantů s rodinami. Tohle tudíž bylo zcela rozhodující pro můj výzkum jevu integrace.

Španělsko, kde jsem prováděla terénní výzkum, jsem zvolila především proto, jelikož je to země, která např. na rozdíl od České republiky přichází v běžném životě mnohem více do styku jak s pojmy migrace, imigrace, tak především s pojmem integrace. Podle tohoto tvrzení by také bylo možné uvažovat o zvolení Francie, Německa apod. Španělsko pro mne bylo jasnou volbou, neboť je to země s kulturou, o kterou se již delší čas zajímám. Španělština je jedním z jazyků, kterým mluvím velmi ráda, a to, že antropolog přichází do terénu s již předem naučeným jazykem, pokládám za velkou výhodu pro výzkum jako takový.

Na úvod bych ráda upozornila, že se jedná o výzkum na základě pozorování v mnou vybrané organizaci, jejímž cílem je především pomoc spojená s integrací imigrantů. Tudíž veškerá má tvrzení jsou částečně omezena na tento úzký kruh organizace a jejího okolí. Neřeším zde integraci jako téma společenské, ale zaobírám se dvěma skupinami aktérů na lokální úrovni.

Výhodou tohoto výzkumu je hloubka procesu, která spočívá v zúčastněném pozorování. Svým výzkumem se pokouším nahlédnout emickým a etickým přístupem do pojetí integrace neziskové organizace, přičemž se soustředuji na jednotlivé dimenze integrace v organizaci (Tollarová 2006, s. 39).

Veškerá má pozorování konfrontuji s příslušnou literaturou, čímž zajišťuji věrohodnost svých výsledků.

Práce je rozdělena do několika kapitol. V prvních kapitolách se věnuji metodologii, přípravě a realizaci výzkumu a poté přecházím od obecnějších témat spojených s pojmem integrace až k praktickým poznatkům získaných na základě mého pozorování. Na závěr pak své výsledky zhodnocuji a porovnávám.

1. Metodologie výzkumu

Jak jsem již v úvodu sdělila, svůj tří měsíční výzkum jsem provedla v rámci programu Erasmus+. Před samotným odjezdem jsem prošla přípravnou fází tzv. desk research. Této přípravné fázi jsem se věnovala dva měsíce před odjezdem. Zvolila jsem pro svůj výzkum techniku zúčastněného pozorování (ang. *participant observation*) (Soukup 2015, s. 211), které je definováno jako dlouhodobé systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu a jehož cílem je objevit a reprezentovat sociální život a proces (Švaříče, Šedřová 2007, s. 143). Zúčastněné pozorování bylo jednou z technik, které jsem využívala nejvíce, avšak nebyla to jediná mnou využitá technika ve výzkumu. Jednotlivým metodám se budu věnovat více v podkapitole nazvané Metody výzkumu a vzorkování.

1.1. Motivace pro výzkum a cíl výzkumu

Velkou motivací pro výzkum byla má touha poprvé si zažít, co pro antropologa znamená být v terénu, zjistit tedy, co znamená antropologie v praxi, a pokusit se porozumět více tomu, co jsem se za dva roky dozvěděla na akademické půdě. Zároveň jsem chtěla nahlédnout do problematiky integrace emickým pohledem.

Inspirací pro provedení výzkumu mi byla hlediska hned několika autorů. Jako příklad zmíním článek Daniela Topinky, který ve své práci na téma Utváření konceptu integrace imigrantů píše o integraci jako o procesu přesahujícím kulturní hodnoty směrem k politickým záležitostem: „*Integrace imigrantů se dotýká eticko-politického sebezporozumění kulturní komunity, kdy stát si může nárokovat pouze politickou socializaci, čímž zabrání propuknutí chaosu.*“ (Topinka 2009, s. 163). Zajímalo mě tedy především to, jak se k tomuto tématu staví nezisková organizace poskytující pomoc imigrantům, jak samotný pojem integrace organizace chápe a jak realizuje jeho proces.

Jak tvrdí Martin Soukup ve své knize *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*: „*Terénní výzkum je opředen mnoha mýty a jsou s ním spjatá jistá očekávání.*“ (Soukup 2014, s. 77). Ani můj případ nebyl výjimkou. Mým primárním cílem bylo provést

aplikovaný výzkum, který měl organizaci pomoci zlepšit proces integrace, s tím cílem, aby byla tato změna pozitivní především pro imigranty. Výsledky, které můj výzkum přinesl, nejsou takové, jaké jsem při vstupu do terénu očekávala. Naopak hlubším nahlédnutím do situace organizace jsem odhalila jiné, neméně důležité poznatky. K tématu výsledků mého výzkumu se dostanu podrobněji v závěrečné kapitole.

Cílem mého výzkumu tedy bylo popsat fungování organizace nabízející imigrantům snazší zapojení se do španělské společnosti; zjistit, jaké vztahy jsou mezi pracovníky organizace a imigranty, jaké aktivity organizace poskytuje svým klientům, a také to, zdali organizace pomáhá zvýšit status imigrantů, či naopak ho spíše snižuje.

1.2. Stanovení výzkumné otázky

Jedná se o vůbec nejdůležitější před-výzkumnou etapu. Stanovení výzkumné otázky by mělo probíhat souběžně s prováděním rešerše dostupné literatury (Soukup 2014, s. 81). Do terénu jsem již odjížděla s připravenou hlavní výzkumnou otázkou a několika otázkami vedlejšími. Hlavní výzkumná otázka výzkumu zní:

Jak probíhá integrace imigrantů nabízená španělskou neziskovou organizací?

Kromě hlavní výzkumné otázky jsem si stanovila několik vedlejších. Zajímalo mě především, na jaké aspekty integrace (ekonomické, politické, sociální) klade organizace největší důraz. Dále jsem soustředila svá pozorování na to, zdali v organizaci probíhá vzájemná spolupráce, čímž mám na mysli spolupráci pracovníků (popřípadě dobrovolníků) a imigrantů, tedy spolupráci, kterou by si tyto dvě strany nabízely navzájem.

Své pozorování jsem nesoustředila pouze na tato vyhrazená témata, což mi umožnilo porozumět fungování organizace jako celku, a to mi nakonec pomohlo v pochopení dalších otázek. Zároveň jsem si tak mohla vytvořit komplexnější pohled na situaci.

V průběhu provádění výzkumu jsem si stanovila další výzkumnou otázku, která souvisí s pozicí organizace a jejích členů v místní čtvrti. Jedině tak bylo možné zjistit postavení

imigrantů ve čtvrti, kde se nachází organizace a kde oni sami tráví většinu svého času. Více se o tomto tématu zmíním v kapitole věnované sociální exkluzi.

1.3. Metody výzkumu a vzorkování

Jak jsem již uvedla v předchozích podkapitolách, nejvíce jsem pracovala s metodou zúčastněného pozorování v rámci etnografického designu. Další využitou metodou byly nestrukturované a polostrukturované rozhovory, které jsem vedla v rámci zúčastněného pozorování, a to jak s pracovníky a dobrovolníky organizace, tak i s jejími návštěvníky. Tyto rozhovory byly pro můj výzkum nejpřínosnější v závěrečné etapě výzkumu, kdy ve mně měli participanti, především imigranti, větší důvěru¹.

Před výjezdem do terénu jsem v rámci přípravné fáze *desk research*, studovala veřejné dokumenty organizace, které jsou volně přístupné na internetu. Organizace má své vlastní webové stránky a Facebook. Mnohem přínosnější pro mě byly informace získané z Facebooku, který organizace aktualizuje každou hodinu, tudíž jsem již dopředu alespoň z části měla možnost sledovat chod organizace.

Ráda bych tu však věnovala větší pozornost metodě zúčastněného pozorování, které bylo tím nejzásadnějším v mém výzkumu. Využila jsem otevřeného typu zúčastněného pozorování, kdy jsem o svém výzkumu informovala většinu participantů. Prováděla jsem plné zúčastněné pozorování, kdy jsem mnohé aktivity nejen pozorovala, ale přímo se jich účastnila (Švaříček, Šedřová 2007, s. 145). V organizaci jsem působila průměrně osm hodin denně, a to každý den od pondělí do pátku. Každý všední den, který byl organizací rozdělený na dvě části, jsem se ráno účastnila hodin španělštiny pro dospělé imigranty, kde mým úkolem bylo působit jako pomocná lektorka. Tato funkce mi umožnila dostat se do osobního kontaktu s participanty. Odpoledne pak patřilo dětem, jimž jsem měla za úkol pomáhat s úkoly a vytvářením různých aktivit, což mi opět umožnilo přijít do osobního styku jak s dětmi, tak s rodiči dětí. K samotnému chodu organizace se podrobněji dostanu v kapitole věnované tomuto tématu.

¹ K otázkám důvěry se blíže dostanu v následující kapitole nazvané Etika terénního výzkumu.

K zaznamenávání svého pozorování jsem využívala psaní terénních poznámek, které jsem vytvářela na základě každodenních zápisků do terénního deníku. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná univerzální procedura, která by popisovala, jak psát terénní poznámky (Švaříček, Šedřová 2007, s. 156), snažila jsem se zapsat si vše, dokonce i to, co jsem v momentě psaní nepokládala za důležité. Tento postup jsem po svém příjezdu shledala jako efektivní. To, co jsem na místě totiž nepokládala za důležité, se při zpracovávání dat mnohdy ukázalo jako zásadní.

Usnadnění vstupu do terénu mi zajistil gatekeeper, kterým byl administrátor organizace, což mi umožnilo především snadnější proniknutí k dalším participantům. V mnohých ohledech byl mým klíčovým informátorem, který mi poskytoval informace spojené především s historií organizace, jejím fungováním a základními informacemi o jejích klientech. Tudiž mi pomohl pochopit to, co jsem díky své krátké přítomnosti vědět nemohla. Klíčové osoby (*key informants*) jsou lidé, kteří se pohybují ve zkoumané realitě a jejichž pohled může badateli objasnit vše, co se v terénu děje (Švaříček, Šedřová 2007, s. 155). Kromě administrátora organizace pro mne takovou osobou byla i generální sekretářka a dlouholetá dobrovolnice M.

V rámci vzorkování jsem využila metody, při které jsem měla vytvořenou tabulku se vzorky. Tabulka obsahovala kategorie genderu, věku, toho, zdali se jednalo o španělské občany či imigranty, a především v případě imigrantů také toho, zdali to byli krátkodobí či dlouhodobí imigranti. Mým úkolem bylo tyto kategorie nasytit. Této metody jsem využívala až ve druhé fázi výzkumu. Zpočátku jsem volila spíše náhodný výběr participantů. Mnohem rychleji došlo k nasycení vzorku participantů-pracovníků a dobrovolníků, neboť s nimi jsem trávila většinu času. V konečné fázi výzkumu jsem se snažila nasbírat větší vzorek participantů-imigrantů, což se mi na závěr částečně podařilo.

1.4. Reflexe terénního výzkumu

„Nástup reflexivity se začal rodit v šedesátých letech 20. století. Dnes se pokládá za samozřejmou součást terénní práce. Reflexivita neznamená nic jiného než přiznání vlastní subjektivity antropologa při provádění terénního výzkumu.“ (Soukup 2014, s. 127)

Otázka doby mého pobytu v organizaci se pro mě časem stávala zásadní. Tři měsíce na provedení opravdu kvalitního terénního výzkumu jsou krátkou dobou. V souvislosti s pozorováním jsem měla v plánu uskutečnit mnohem více rozhovorů, a to především s imigranty. V textu pracuji s tím, co jsem byla schopna zjistit. S délkou mé působnosti v organizaci souvisí také otázka důvěry participantů, která každý měsíc narůstala. Z časového omezení tří měsíců jsem však nedosáhla takové důvěry, jaké jsem při svém vstupu do terénu očekávala.

Během pobytu jsem učinila hned několik zásadních chyb. Jednou z nich bylo v poslední etapě výzkumu tak silné spojení s ostatními pracovníky a dobrovolníky, že jsem opomíjela chladnější pohled antropologa. Toto zjištění jsem si uvědomila až po návratu, kdy jsem své výsledky konfrontovala se svým vedoucím práce.

Dalším problémem bylo, že jsem galicijskou, pro mě zcela novou a neznámou kulturu zprvu vnímala zcela naivním pohledem, přestože mi již bylo mnoho věcí známo díky přípravné fázi *desk research*. Jak ostatně popisuje krátký animovaný film *El viaje de Said*², kde vystupuje malý chlapec představující imigranta, který přichází do nové země a kde se mu nejdříve dostává významných slibů, až časem je odkrývána pravá tvář místa, do něhož se dostal. Chce se vrátit zpět, ale to už není možné. To se mimochodem stává mnohým imigrantům.

Já tedy zprvu též měla v hlavě představu multikulturního ráje, kde jsou vztahy založené na přátelství a vzájemné pomoci. Určitý rasismus obyvatel města, který u mnohých převládal, mi zprvu unikal.

J.: „Lidé tu jsou velcí rasisté, ty to nevidíš, protože tu nežiješ. Jsi tu na tři měsíce a pak se vracíš do své země, kdybys tu zůstala déle, neviděla bys vše tak růžově, jak to

² El viaje de Said. Youtube.com. [cit.2016-11-27]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=7z1xF6N6538>.

vidíš teď... Byla jsem na návštěvě u J. a víš co? Byt pod ním je prázdný z toho důvodu, že jeho sousedka nebyla schopná žít v jedné bytovce s černochoy.“

(Rozhovor s J., 28 let, z Venezuely, 9. května 2016, A Coruña)

I přestože jsem již o podobných problémech věděla před začátkem výzkumu, nebrala jsem tato fakta v potaz. Díky participantům jsem mohla porozumět realitě lépe. Má naivita v průběhu výzkumu pomalu mizela ze scény, avšak zcela se ztratila až po mém návratu z terénního výzkumu a během doby, kdy jsem se vracela zpět ke svým poznámkám.

1.5. Etika terénního výzkumu

V prvních týdnech svého působení v organizaci jsem se setkala hned s několika etickými problémy. Jedním z nich bylo vizuální pořizování dat. Do plánu výzkumu jsem zahrнула tuto metodu, avšak po příjezdu jsem byla obeznámena, že fotit v organizaci jak dospělé participanty, tak i děti je zakázané a proti pravidlům organizace, což mě přimělo tuto metodu ze svého výzkumu vyřadit.

Účastníkům výzkumu jsem otevřeně oznámila, že jsem studentka antropologie a mým plánem je provést v organizaci terénní výzkum zaměřený na integraci a fungování jejich organizace. Má otevřenost při antropologickém výzkumu mi několikrát ztížila přístup k získání informací, které jsem pro své pozorování považovala za důležité.

Přemýšlela jsem dnes nad tím, jestli byl dobrý nápad říct všem, že jsem antropolog a co v organizaci dělám. Dnes, když jsem si v organizaci psala rychlé poznámky, tak mi A. řekla: To si dnes taky napišeš do svého deníku to, co tady teď říkám?

(Terénní poznámky 17. března 2016, A Coruña)

Všechny zúčastněné jsem během výzkumu ujišťovala o anonymitě, což většinou nedůvěru participantů odstranilo. Přesto v některých případech při vysvětlování toho, že všechny informace budou anonymní, někteří účastníci raději od určitého tématu upustili. Vždy jsem tato rozhodnutí respektovala a jsem zcela přesvědčená, že můj otevřený přístup byl správnou volbou.

Co se zpracování výsledků týče, jak jsem již uvedla v předchozím odstavci, píši v anonymitě o všech účastnících výzkumu. Nepoužívám tedy skutečná jména, ale pracuji pouze se zkratky jmen všech participantů. Také jsem zvolila změnu názvu organizace, aby nedošlo k žádnému poškození jejího jména. Reálné jméno nahrazuji falešným jménem organizace *Panda*. Jméno Panda jsem zvolila zcela záměrně, neboť panda je zvíře, které spojuje hned několik charakteristik, které na úrovni metafory zároveň charakterizují samotnou organizaci. Je to právě tento mix černé a bílé, který je symbolem integrace a samozřejmě i multikulturality, kterou v sobě název integrace nese. Panda je jediné zvíře na světě, které spojuje černou barvu s bílou a zároveň žije na jiném kontinentě, kterým je v tomto případě Asie. Avšak v případě tohoto výzkumu by to měl být spíše kontinent Jižní Ameriky, neboť kromě imigrantů z Afriky je zde velké procento příchozích imigrantů z Jižní Ameriky (tomuto tématu se budu věnovat podrobněji v kapitolách věnovaných samotným imigrantům). Organizace Panda je tedy místem, kde se střetávají lidé z různých zemí, jako je tomu ve fyzickém znázornění zvířete pandy³.

Rozhovory na téma ilegalita se mi zpočátku nedařilo uskutečnit. Z etických důvodů jsem o tomto tématu s žádným participantem-imigrantem nezačínala mluvit sama. Konverzaci jsem podpořila jen v případě, že můj participant na toto téma začal hovořit sám. Tento případ se za dobu mého výzkumu vyskytl pouze jednou, a to při hodině španělštiny, kterou jsem vedla. Student J., který je původem z Maroka, mi začal vyprávět svůj příběh o tom, že za pět let, co tu žije, ho již zpátky do země deportovali celkem pětkrát. Celé čtyři roky strávil pouze tím, že neustále musel hledat způsob, jak se opět dostat do Španělska.

„Vždy jsem se sem dostal nějakým způsobem, vždy to bylo po lodi, skoro zadarmo. Výhodou Maroka je to, že se platí zlatem, a moje rodina stejně tak jako mnoho marockých rodin má hodně zlata. Kdepak tady, tady platí bídňě. Z cest, které jsem podnikl proto, abych se mohl dostat do Španělska, mám většinou hrozné vzpomínky. Rád bych se podíval do tvé země, ale na to bych potřeboval mít auto. Ty nemáš auto? Já totiž letět nemůžu, když nemám papíry, jednou jsem jel autobusem a byla tam

³ Inspirací pro zvolení tohoto jména mi byla kniha od Tahar Ben Jellouna s názvem *Papá, qué es el racismo?*

prohlídka a odvedli si jednu Maročanku, která byla podezřelá, protože měla tři kufry.“

(Poznámky z terénního deníku, J., 36 let, z Maroka, 25. května 2016, A Coruña,).

Mou snahou bylo držet se tzv. etického kodexu, který stojí na sedmi pilířích jako např.: *„Neuškodit. Být otevřený a poctivý ohledně vlastní antropologické práce. Získat informovaný souhlas a potřebná povolení. Chránit a uchovat záznamy a Zachovávat zdvořilé morální profesní vztahy.“* (Soukup 2014, s. 135-136)

V rámci pilíře, který pojednává o získání informovaného souhlasu jsem se setkala mnohdy se zápornou odpovědí, tedy se zákazem přístupu k určitým pramenům. Jednalo se totiž o osobní údaje participantů-imigrantů. Z etického hlediska bylo pro organizaci nevhodné dělit se o takové informace s člověkem, který přichází zvenčí. Jednalo se o etiku organizace vůči svým klientům. Přístup k získání informací mi byl tedy v některých situacích odepřen. Já jsem toto rozhodnutí respektovala a o získání nepovolených informací jsem dále neusilovala.

2. Definování pojmů

V této kapitole se budu zabývat pojmy, které jsou v mé práci stěžejní. Definovat budu ty pojmy, u nichž pokládám jejich vysvětlení za potřebné k tomu, aby čtenář mohl snadno pochopit poslání této práce. V každé z podkapitol termín důkladně rozebírám a snažím se vysvětlit rozdílné pohledy různých autorů. Uvádím zde názory odlišných autorů a každou z podkapitol zakončuji sdělením svého názoru ohledně toho, ke kterému tvrzení se v práci přikláním.

2.1. Integrace

V literaturách se setkáváme s mnoha různými definicemi tohoto pojmu. Ve slovníku cizích slov bychom našli vysvětlení v pojmech jako sjednocení, ucelení, splynutí, proces spojování ve vyšší celek. V této práci nepracuji s pojmy jako je splynutí a sjednocení, neboť v mém podání vnímám integraci jako proces odlišný. Integrace jako proces nutné asimilace je již několik let překonán. Poslední výraznou obranu asimilacionismu podpořil Milton Gordon ve svém díle *Assimilation in American Life* (Topinka 2009, s. 154).

Zároveň mnoho autorů již také mluví o překonání teorie asimilacionismu v integraci. Dříve byla integrace obecně utvářena na základě asimilacionistické perspektivy, kdy bylo po příchozích nutně vyžadováno začlenit se do kultury, do které nově přicházejí (Ramírez Goicoechea 2007, s. 491). Troufám si říci, že takto pojatá integrace již není obecně společností přijímaná a namísto o asimilaci se mnohé společnosti snaží o nastolení vyrovnaného spolužití.

„Co konkrétně rozumíme pod pojmem sociální integrace přistěhovalců ... je proces včleňování, který probíhá v řadě oblastí, a to jak na straně přistěhovalců, tak na straně hostitelské společnosti (oboustrannost).“ (Rakoczyová 2009, s. 15)

V této práci se držím pojetí, které předkládá Blanka Tollarová ve svém článku *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?*, kde význam slova integrace pro autorku znamená důstojné a partnerské soužití (Tollarová 2006, s. 39). Počítám také s jejím

tvrzením, že integrovaná je spíše až druhá generace imigrantů. Znalost jazyka hostitelské země není považována za zásadní podmínku integrace kulturní, ale integrace ekonomické. Od této autorky si také půjčuji její rozdělení integrace na dimenzi ekonomickou, politickou a sociální.

„Integrace přistěhovalců má zásadní význam pro sociální soudržnost a hospodářský rozvoj. Aby se přistěhovalci cítili být součástí naší společnosti, je nutné jim poskytnout spravedlivé zacházení a správné nástroje k plné účasti v životě našich společností.“ (Niessen 2005, s. 11).

S touto definicí bychom se setkali v *Příručce o integraci pro tvůrce politik*, která byla vydána pro účely Evropské unie. S touto definicí nesouhlasím hned z několika důvodů. Tím prvním je označení imigranta jako přistěhovalce a tím druhým, podstatnějším, je označení „naše společnost“, kdy autor jasně vztyčuje hranice mezi MY a ONI. Avšak jsem si vědoma toho, že pro účely, pro které má tato příručka sloužit, je takové pojmenování akceptovatelné.

Pro záměry této práce volím definici tak, jak jí poskytuje Topinka, který předkládá představu o pojmu integrace jako o procesu snahy dobrého a harmonizovaného soužití odlišných kultur. Zároveň odmítám názor o asimilaci jako vhodného procesu začlenění se do společnosti, jak nám to předkládá již zmiňovaný autor Milton Gordon (Topinka 2009, s. 154).

Jak je uvedeno v *Příručce o integraci*, kromě toho, že se integrací rozumí vzájemný vztah mezi „státem“ a „migrantem“, je integrace také procesem, v němž existuje těsné partnerství mezi nevládními činiteli, jako jsou například nevládní organizace podporující imigranty (Niessen 2005, s. 11), přičemž jedna taková, je předmětem mého zkoumání.

2.2. Nezisková organizace

„Neziskové organizace jsou charakterizovány jako takové organizace, které nevytvářejí zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele. Zisk sice mohou vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět do rozvoje organizace a plnění jejího poslání.“⁴ Tato definice není zcela přesná. V mnou studované organizaci byla větší část zisku ponechána na provoz organizace, ale další část byla ponechána na zaplacení měsíčních výplat zaměstnanců.

Jaké typy zdrojů má nezisková organizace k dispozici? Jsou to především příjmy z prodeje služeb a výrobků, individuální dárci, dobrovolníci, firemní dárci, veřejné zdroje jako ministerstva a kraje. Dále také různé nadace a nadační fondy apod. (Šedivý, Medlíková 2011, s. 40). Organizace, ve které jsem prováděla své pozorování, byla financována z prodeje oblečení z druhé ruky a z prodeje již používaného nábytku.

O tom, jak důležitou roli mohou některé neziskové organizace hrát pro společnost, se zmiňuje Patrick Armstrong, když tvrdí, že komunitní uskupení dobrovolníků vytváří nejen silnější komunitu, ale zároveň upevňuje i samotnou společnost (Armstrong 1997, s. 109). V poslední době se neziskové organizace staly předmětem výzkumu mnoha antropologů (Benthall 1995, s. 18). Většina neziskových organizací funguje bez jakéhokoli ovlivnění a pomoci státu, proto se stávají pro antropology zajímavé. Vytváří totiž samostatné jednotky podílející se na správném fungování společnosti, aniž by do toho jakýmkoliv způsobem zasahovala vláda.

Nezisková organizace snažící se pomoci imigrantům ve zcela novém a cizím světě má velký vliv i na stav jedince, neboť jak uvádí Zygmunt Bauman: *„Lidé, kteří vyrostli v malých venkovských komunitách, se mohou cítit ztraceni v cizím městě, kde lhostejnost neznámých vzbuzuje pocit bezmoci, které ještě zhoršuje tamní architektura, rušná doprava, atd.“* (Bauman 2010, s. 37-38) To bych ráda ukázala i na příkladu ženy ze Senegalů, která trpí psychickými problémy od doby, kdy se s manželem a svými dvěma dětmi přestěhovali do Španělska.

⁴Dostupné na: www.neziskovky.cz/clanky/511_538_540/fakta_neziskovky-v_co-to-je-neziskovy-sektor/.

„M. mi dnes vyprávěla příběh D., která trpí silnými depresemi způsobenými odloučením od své senegalské rodiny, kterou již 12 let neviděla. Manžel pro ni uspořádal výpravu za návštěvou rodiny v Senegalu, ale to prý její situaci ještě více zhoršilo. Dnes z ní je jen „špatně chodící socha“, jak ji pojmenovala M.“

(Poznámky z terénního deníku 19. května 2016, A Coruña)

To však ukazuje pouze jeden příklad z mnoha. Úkolem organizace je kromě jiného také poskytnutí útočiště lidem, kteří se v nové a zároveň cizí zemi cítí sami. Mnozí dobrovolníci organizace se snaží docílit takového pocitu, že nikdo není sám.

2.3. Transnacionalismus

Transnacionalismus znamená působení migranta ve více jak jedné zemi. Jedná se o život tady a bytí tam, čímž mám na mysli vazby, které si sebou každý člověk ze země svého původu přináší. Tento pojem poukazuje zároveň na to, jak malou roli by v životech lidí měly hrát hranice.

V duchu tohoto pojmu píše celou svou práci. Nová doba posilněná globalizací si zaslouží nové pojetí pojmu integrace. Integrace, která se nesnaží o správné usazení migrantů a zvládání pravidel souvisejících s národním chápáním. Pokusím se nahlížet na tento pojem jako na proces, který pomáhá mazat národní hranice, které jsou zcela nepřirozeným a uměle vytvořeným ohraničením tzv. národních států. Vnitřní migrace občanů z jednoho města do druhého z oblasti klesající produkce do vzkvétající metropole není považována za problém vyžadující zvláštní pozornost a obecně bývá přehlížena. Přeshraniční migrace se naproti tomu jeví jako anomálie (Wimmer, Schiller 2002, s. 321–322).

Stejně tak píše i Horáková, když uvádí, že hranice mezi kulturními oblastmi jsou v dnešní době mnohem pohyblivější, a tak nelze uchránit ani kulturní hranice ani „kulturní čistotu“ (Horáková 2012, s. 200). Žijeme v době postmodernismu, která předkládá specifické pojetí kultury jako kolektivní identity, což se stalo základem politického programu multikulturalismu. Tam, kde byly předtím neměnné hranice, je nyní všechno propojeno. Usazenost je nahrazena pohybem (Horáková 2012, s. 200).

Zatímco bylo zvykem zobrazovat přistěhovalce jako okrajovou výjimku z pravidla setrvání ve svém národním domově, dnes představuje transnacionální život migrantů prototyp lidské situace (Schiller 2002, s. 321–322). Při výzkumu jsem se setkala s mnoha imigranty, kteří svou působnost ve Španělsku vnímali jako dočasnou.

„Žáci jako je M. a M. se už asi neobjeví na hodině španělštiny. Jsou to mladí kluci a měli namířeno do Francie, kde má M. rodinu. Španělsko od začátku brali jako svou přechodnou stanici.“

(Pozn. z terénního deníku, 27. dubna 2016, A Coruña)

Naopak jsem se setkala i s takovými, kteří viděli svou budoucnost ve Španělsku, avšak na stát, z něhož pocházejí, nezapomínají. Takové imigranty chápu jako transnacionální imigranty, kteří se tedy necítí být součástí pouze jednoho národa nebo se dokonce necítí být součástí žádného národa.

Vysvětlení, kdo je transnacionální migrant/imigrant, podávají autoři jako Glick Schiller a Fouron, když tvrdí, že transnacionálním migrantem je ten, kdo není naprostou součástí ani země, do které přichází, ani státu, z něhož odchází, avšak aktivně se podílí na dění alespoň jedné z nich a vytváří tak své identity (Schiller 2002, s. 322).

Transnacionalismus pro mne obecně znamená pobyt člověka v nové, odlišné kultuře, avšak bez zbytečného vyjímání si hranic národa. Organizace, ve které jsem působila, pro mě byla otevřeným polem, kde se mažou v rámci transnacionální reality hranice mezi národy. Místem, kde díky neuvěřitelné multikulturní diverzitě není přisuzována žádná důležitost národním hranicím. Zároveň si jsem vědoma toho, jakou důležitost hrají národní hranice pro samotné imigranty. Paradoxně jsou to právě národně-státní limity, které imigrantům vytvářejí nelegitimitu v pobývání v nové zemi, v tomto případě ve Španělsku. Otázky ilegality související s pobytem ve státě jsou ostatně nejčastějším tématem, za kterým imigranti do organizace přicházejí.

3. Organizace Panda

V této kapitole se věnuji hlubšímu popisu organizace Panda. Soustředím se na to, jak organizace funguje každý den, na základní informace a také na historii, která nám umožní nahlédnout do samého nitra organizace. Začnu nejprve obecnými informacemi o organizaci.

Organizace Panda byla založena roku 2000. Jejím počátečním programem byla především sociální a pracovní integrace imigrantů a španělských občanů nacházející se na pokraji rizika sociálního vyloučení⁵. Organizace byla původně založená jako vládní organizace, přičemž sám zakladatel V. O. je imigrantem. Důležité pro pochopení toho, jak a proč organizace vznikla, je třeba vrátit se v čase, do doby prvního impulzu, který dal vzniknout organizaci Panda. Zeptala jsem tedy na to, jak organizace vznikla, jejího administrátora F., který mi v rozhovoru sdělil důležité informace.

„Zakladatel této organizace je také imigrant. On sem přijel z Kamerunu a našel se tu. On je trošku odlišný případ, protože má studia, studoval kurz žurnalistiky a je to právník. Takže tu bylo mnoho lidí jako je on, z jeho země, kteří si po příjezdu neví rady. Stejně jako on, imigrant, když se sem dostal, nemohl činit mnoho věcí. Neměl kurzy, nevěděl, co kde a jak chodí a byly to pro něho velice těžké začátky. Takže na začátku se tato organizace formovala především na pomoc imigrantům, ale zároveň nebyla uzavřená pouze pro imigranty. Ne. Naopak byla otevřená celé čtvrti, protože když prosperují lidé ve čtvrti, prosperuje celá čtvrť.“

(Rozhovor s administrátorem organizace F., 30 let, 27. května 2016, A Coruña)

Stejně informace jsem se dozvěděla i od generální sekretářky organizace, která mi navíc vysvětlila i to, že integrace byla sice počátečním cílem, ale po letech plných zkušeností, to není jediným nástrojem pro pomoc lidem v nesnázích.

„Integrace je jednou z věcí, které nabízíme, nachází se vedle interkulturality a podpory migrace především z Afriky, to vše stálo u zrodu. Ale časem jsme se přizpůsobovali a modifikovali. Neboť když jsme začínali, byli jsme jedinými v celém městě. Pomáhali jsme lidem s papíry, s různými kurzy apod. Soustředili jsme se na

⁵ Údaje pochází z webových stránek organizace, které pro zachování anonymity nemohu citovat.

potřeby lidí celkově, ne pouze a jen na integraci. Ted' se soustředíme především na pomoc celým rodinám, a to nejen africkým, ale i latinskoamerickým nebo španělským.“

(Rozhovor s generální sekretářkou organizace, 20. května 2016, A Coruña).

Nyní si organizace zakládá na třech hlavních větvích programu. V hlavní větvi sociální činnosti jsou programy jako *El agra integra*, což je program založený na poskytování takových aktivit dětem, které jim pomáhají s učením. Pomáhají jim snadněji integrovat se a rozvíjet se na osobní a sociální úrovni. Další programy se týkají spíše dospělých imigrantů. Jedním z nich je například pomáhání s hledáním práce, s vytvářením životopisů apod. Dále jim je nabídnuto celoroční využívání neplacených jazykových a počítačových kurzů. Také je jim umožněno zvýšení příležitostí na pracovním trhu.

Organizace se snaží vybudovat si svou soběstačnost. Z důvodu, že organizace není podporována vládou, musí si zajistit své prostředky na provoz. K tomu jim slouží dva obchody, které jsou založené na recyklaci. První obchod, nacházející se na stejném místě jako organizace samotná, recykluje oblečení. Zde se prodává oblečení z druhé ruky. Druhý obchod se pak koncentruje na prodej již použitého nábytku. Tento projekt neslouží pouze pro finanční spravování organizace, ale zároveň vytváří pracovní pozice, které získávají především imigranti či lidé nacházející se na hraně rizika. Dva participanti zde takto pracují, jezdí nákladním autem a sváží nábytek a oblečení. Jeden muž je ze Senegalu a druhý z Maroka.

Posledním směrem je pomoc ekonomická, kdy se každý týden rozdávají potraviny klientům. Jedná se o projekt zprvu zvaný *Economio*. Každý týden si pro potraviny přijde více jak 40 rodin⁶. Tento způsob ekonomické podpory zaručuje to, aby bylo zabráněno situaci, kdy jedinec či celé rodiny nebudou mít co jíst.

⁶ Údaje pochází z dokumentů organizace, které mi byly propůjčeny k jejich prozkoumání. Z důvodu anonymity zde příslušné zdroje necituji.

3.1. Fungování organizace

V této kapitole se nevěnuji obecnému popisu fungování organizace, ale zapojuji zde svá pozorování, tudíž mluvím především o aktivitách, kterých jsem se účastnila. Akce, kterých jsem se účastnit nemohla ať již z důvodu, že za mé přítomnosti se dané aktivity nekonaly, či jsem se jich jednoduše účastnit nemohla, neboť jsem musela být přítomna na jiné události, zde přesto zmíním, jelikož v nich vidím důležitost pro pochopení organizace jako celistvého organismu.

Imigranti do organizace přicházejí každé ráno, a to především na hodiny španělštiny případně pro radu ohledně otázek spojených se získáním zaměstnání a povolením k pobytu. Na vyřízení těchto požadavků je v organizaci přítomna alespoň jedna odpovědná osoba, která se na tato témata specializuje. Během týdne se v organizaci vystřídají dobrovolní psychologové a právníci, přičemž k vyřešení určité otázky je mnohdy zapotřebí alespoň dvou či více setkání. Odpoledne jsou pak zasvěcená dětem imigrantů, kterým dobrovolníci pomáhají se zvládnutím domácích úkolů a zároveň tu děti mají prostor pro snadnější adaptování se.

Každý den je otevřená poradna ohledně nabízení pracovních pozic a pomáhání se sestavováním životopisů. Klienti si většinou domlouvají schůzky předem, a to buď telefonickou formou či osobně. Schůzky, které vede administrátor organizace, jsou věnované různým základním tématům jak právním, tak osobním. Jeho velmi osobní přístup vytváří v klientech důvěru a ti pak nemají sebemenší problém se svěřit se zcela citlivými věcmi. Většina klientů jsou nelegální imigranti a toto téma je pro mnohé z nich choulostivé, proto pro sdělení takovýchto problémů potřebuje mnoho z nich důvěru v osobu, které se má svěřit.

Hodiny španělštiny, kterých jsem se aktivně účastnila jako pomocná lektorka každý den, mne přibližovaly k participantům. S některými jsem se sblížila natolik, že když se blížil konec mého výzkumu a já musela odjet, bylo těžké říci, že už se nejspíše nikdy nevrátím. Na hodinách španělštiny byli studenti, kteří se snaží o studium španělštiny již několik let. Jako příklad tu uvedu:

Q., který je původem z Maroka a který po 7 letech studia dělá pokroky velmi malé. Obecně z mého pozorování bylo vidět, že španělština činila velký problém především marockým studentům. Odůvodnění je logické. Jejich rodným jazykem je arabština, která je naprosto rozdílná od španělštiny. Naopak nejúspěšnější studenti byli především ze zemí jako je Guinea a Senegal. Studentka B. z Guinene činila obrovské pokroky již po jednom týdnu docházení na hodiny španělštiny. Její cíl byl totiž jasný – naučit se jazyk a nalézt tu uspokojivou práci

(Terénní poznámky, 30. května 2016, A Coruña)

Děti dochází do organizace po skončení školy, což bývá přibližně kolem 15. hodiny každý den kromě pátku, kdy děti končí školu brzy a do organizace nedocházejí. Od pondělí do pátku jsou pro děti přichystané aktivity, které jim pomáhají zvládat učivo a snadněji se adaptovat na okolní prostředí. K tématu dětí se podrobněji vrátím v kapitole *Děti imigrantů*.

Vždy při příchodu nového účastníka se provádí registrace, kdy nově příchozí uvede své jméno, datum narození, zemi, ze které pochází, a vzdělání. Tyto údaje pak slouží organizaci pro vytvoření statistik. Mnozí návštěvníci mají nanejvýš druhý stupeň základního vzdělání, velká část z nich neví a 10 % z nich má středoškolské či dokonce univerzitní vzdělání. Jedná se o lidi, kteří neměli příležitosti ve své zemi a jejich cílem je splnit si to, co se tady v Evropě zdá být tak snadné.

Dále se zaměřuji na motivy schůzek s dobrovolnými poradci (psychology, právními poradci, ...). Podle dat, které jsem měla možnost prostudovat, je nejčastějším motivem pro schůzku poradenství ohledně různých nabídek kurzů pro vytvoření formace. Tento motiv tvoří celkem 43,6 %, v těsném závěsu pak se svými 41 % stojí motiv registrace pro zařazení na seznam v dostávání potravin. 11,7 % klientů chodí na konzultace spojené se získáním zaměstnání. Schůzky s právníky a psychology pak činí okolo dvou procent. Nelze říci, že právní a psychologické poradenství není využíváno, to se mění případ od případu podle potřeb klientů⁷.

Každý den od pondělí do soboty je otevřený obchod s oblečením z druhé ruky, který se nachází v přední části organizace. Obchod je otevřený celé veřejnosti, avšak nakupujícími

⁷ Údaje pochází z dokumentu o stavu organizace, které mi organizace poskytla k jejich prozkoumání.

bývají často samotní imigranti a klienti obecně. Ceny jsou velmi nízké. Průměrná cena každého kusu oblečení jsou dvě eura, což činí přibližně 50 korun. Byla jsem přítomna u prodeje oblečení klientům organizace, pro něž jsou ceny ještě nižší, a v případě opravdu chudé rodiny dostávají oblečení zdarma.

Po ranních hodinách španělštiny, které trvají přibližně do 11:30, mi zbývaly vždy zhruba dvě hodiny času, který bylo třeba věnovat přípravování aktivit na odpoledne či pomáhání s přípravou potravin. Pokud však ani jedna činnost nebyla vyžadována, pomáhala jsem v obchodě s oblečením. Využívala jsem této činnosti k pozorování lidí, kteří dochází do obchodu. Vypozorovala jsem hned několik zajímavých faktů a jedním z nich byl muž, který dochází do obchodu každý den a pravidelně nakupuje velké množství kusů oblečení. Dozvěděla jsem se, že nakupuje oblečení, které pak posílá do Dominikánské Republiky, ze které pochází. Zeptala jsem se ho, za jakým účelem ho tam posílá, odpovědi se mi však nedostalo (Terénní poznámky 18. března 2016, A Coruña). Organizace jeho nákupu nijak nezabraňuje, neboť v tom nevidí nic negativního, naopak podporuje to, že koupené oblečení může posloužit lidem přímo v Dominikánské republice.

3.2. Pracovníci versus návštěvníci

Průměrný věk návštěvníků se pohybuje mezi 25 a 45 lety. Za mého pobytu jsem měla možnost potkat nejmladšího participanta, kterému bylo 21 let a nejstaršímu pak 56. Věk dobrovolníků se nedá přesně vyhranit, ale průměrný věk dobrovolníků je 35 let. Vypozorovala jsem, že starší dobrovolníci zůstávají v organizaci mnohem déle, než mladí dobrovolníci.

Pokud mluvím o pracovnících, je důležité si uvědomit, že v organizaci jsou pouze tři až čtyři placené osoby. Ostatní přichází jsou dobrovolníci, přičemž stálí dobrovolníci jsou pouze 3-4 ženy, kdy tři z nich jsou zároveň klientkami organizace. Probíhá zde totiž oboustranná pomoc, kdy klientky zároveň docházejí do organizace pomáhat většinou odpoledne s aktivitami s dětmi. Navíc každý týden v měsíci, kdy se chodí do supermarketu vybírat potraviny, stálá dobrovolnice-klientka L. z Kolumbie přichází pomáhat s vybíráním potravin.

„L. mi dnes říkala, že většina její rodiny stále žije v Kolumbii na ulici a žebra o jídlo. Říká, že je hrozné žít s tímto vědomím. Má hodně synovců, kteří nemají co jíst. Každý den děkuje Bohu za to, že může žít tady, a především za to, co tu má.“

(Terénní poznámky 10. března 2016, A Coruña)

Z úryvku vyplývá, že účastnice L. je vděčná za svůj život, který může prožít ve Španělsku, a že představa života v Kolumbii na ulici ji přijde děsivá. To, že si váží i podpory, kterou jí organizace nabízí, dokazuje i její pomoc s připravováním svačín pro děti a vybíráním potravin v supermarketu.

To, že přístup pracovníků a dobrovolníků organizace je zcela proti asimilacionistické formě integrace, mohu dokázat na jednom z příkladů. Dobrovolnice A. mi v rozhovoru na otázku, zdali je podle ní organizace dobrým místem na integraci, odpověděla:

„Ano, myslím, že ano protože s nimi komunikujeme přímo a osobně. Přichází sem lidé z různých zemí a my jim pomáháme zvnitřnit si španělskou kulturu,

usnadňujeme jim svůj postup jak ze sociálního hlediska, tak při pracovních příležitostech.“

(Rozhovor s dobrovolnicí A., 25 let, Španělsko, 20. května 2016, A Coruña)

Důležitá je podle jejího názoru přímá komunikace. Integraci, kterou nabízí organizace, vnímá jako zvnitřnění španělských hodnot.

Vztah, který v organizaci převládá, je založený na porozumění a přátelství, jak tvrdí jedna participantka-dobrovolnice, které jsem položila otázku, zdali si myslí, že vztah mezi nimi (dobrovolníky) a klienty (imigranty) je přátelský. Participantka-dobrovolnice M. odpověděla takto:

„Víc než přátelský, jsme tu jako jedna velká rodina, to ti nemusím povídat, vždyť to vidíš sama celé ty dny tady. Jsou tu lidé, kteří nás potřebují více a někteří méně. Ti, co potřebují, abychom jim věnovali větší pozornost, jsou většinou rodiny, nebo jen matky s dětmi, a těm je samozřejmě třeba darovat více potravin, zároveň víme, že to tak opravdu je, neboť díky blízkému vztahu s nimi známe jejich situaci.“

(Rozhovor s dobrovolnicí M. 39 let, 20. května 2016, A Coruña)

„Ženy, které sem přicházely z Afriky za svými muži, nemají většinou žádné vztahy mimo svou rodinu, což samozřejmě ubírá na jejich psychickém stavu. Nechodí do baru nebo jen tak na návštěvu, jak byly zvyklé ve své zemi. Nemají tu přátele, ale jsme tu my.“

(Rozhovor s generální sekretářkou, 20. května 2016, A Coruña).

Do organizace dochází dospělí imigranti a stejně tak i jejich děti, což vytváří vazbu celých rodin s organizací. Myslím si, že to je jeden z hlavních důvodů velmi blízkého vztahu mezi zaměstnanci/dobrovolníky a návštěvníky.

Tyto informace by mohly budit dojem, že někteří návštěvníci organizace jsou závislí na tom, co jim organizace poskytuje, především co se ekonomické pomoci týče. Zeptala jsem se proto jedné dlouholeté dobrovolnice na otázku, zda podle jejího názoru existuje mezi návštěvníky osoba, která by mohla být závislá na pravidelné především ekonomické pomoci, kterou organizace poskytuje. Má participantka M. mi odpověděla slovy:

„Myslím si, že naše pomoc je důležitá pro všechny, ale zároveň si nemyslím, že je tu někdo, kdo by bez naší pomoci nepřežil. Protože například F., která sem dochází skoro každý den, dochází také do Červeného kříže na hodiny španělštiny. A není jediná, je tu více lidí, kteří využívají pomoc dalších NGO. Mají s námi však dohody, a to například o alimentech. Vždy si pro ně musí přijít, a když tak neučiní, my máme právo příště říci, že ne. Také si myslím, že my jako NGO máme něco navíc, proč se naši participanti vracejí, a tím je především to, jak s lidmi jednáme, to, že k nim přistupujeme jako k lidem, a především máme k většině z nich určitý vztah. Jednáme s nimi na osobní úrovni.“

(Rozhovor s dobrovolnicí M., 39 let, 20. května 2016, A Coruña)

Z toho je zřejmé, že participanti nevyužívají pouze pomoci organizace Panda, ale dochází do různých dalších neziskových organizací. To, proč se participanti rádi do této organizace vracejí, je již několikrát zmiňovaný přístup, který jsem já sama v organizaci vyzorovala. Na druhou stranu jsou zde i dobrovolníci, kteří nejsou tak otevření, dokonce mají vůči některým předsudky. Jako tomu bylo v případě dobrovolnice M., která nepřímou odsuzovala senegalskou kulturu. Kritizovala především jejich hlasité vystupování či jejich nepřilíš velký zájem o své vlastní děti. Je třeba si uvědomit, že to, co si představujeme pod „správnou“ výchovou dítěte, je věcí čistě individuální, a každý člověk vychovává své děti podle předem nastavených vzorců, které ne vždy jsou vzorci kulturními.

Mnoho imigrantů je zde zároveň jak klienty, tak právě dobrovolníky. Příkladem je 43letá L., která je tedy jak dobrovolnicí, tak zároveň členkou organizace Panda.

L. má 4 děti a z toho tři z nich pravidelně každé odpoledne dochází do organizace. L. je původem z Kolumbie a je to mu již 11 let, co žije se svými dětmi ve Španělsku. Zároveň L. je jednou z matek samoživitelek, proto jí organizace již také několik let pomáhá a ona naopak pomáhá organizaci při různých aktivitách a akcích.

(Poznámky z terénního deníku, 7. března 2016, A Coruña)

Nevýhodu vidím i v tom, že celá organizace tvoří systém založený na dobrovolnictví, neboť jak už samotný význam slova dobrovolnictví napovídá, je třeba vykonávat něco dobrovolně. Mnohdy v organizaci docházelo k tomu, že když někdo potřeboval pomoc především od mladých dobrovolníků, pomoc byla několikrát odmítnuta z důvodu, že se

dané osobě nechtělo. Dobrovolníci se musí chtít, musí mít chuť zasáhnout vždy, když je třeba, což se v mnohých situacích v mém pozorování ukázalo jako spíše nevýhoda (Terénní poznámky, 11. dubna 2016, A Coruña).

3.3. Pozice organizace

Abychom mohli pochopit, jakou pozici organizace v prostředí, ve kterém se nachází, má, je třeba zaměřit se na akty organizace spojené s veřejností, a to jak z pohledu, který má organizace na veřejné akty spojené s děním organizace, tak i v opačném případě, tedy jaký postoj vůči organizaci zaujímá samotná veřejnost.

Důležitou informací, která se mi podařila získat během terénního výzkumu, je, že čtvrt', ve které se organizace nachází, se nazývá *Čtvrť chudoby* (šp. *Barrio de pobreza*), což podle mého názoru určuje celou situaci. V této čtvrti se nachází další tři organizace podobného zaměření, tedy na pomoc imigrantům či pouze na pomoc občanům se zvládnutím chudoby.

Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, organizace má svůj vlastní obchod, který ji umožňuje určitou nezávislost z hlediska financí. Lidé přicházející si do obchodu nakoupit oblečení z druhé ruky jsou z velké části lidé docházející do organizace, popřípadě jiní imigranti a ve zbytku to jsou lidé staršího věku, mladí lidé bez práce, obecně to jsou chudí lidé. Výjimečně za nákupem oblečení přichází lidé s konkrétním dotazem pro konkrétní kus oblečení. Nejčastějšími zákazníky jsou klienti organizace, a to jak španělští občané, tak imigranti.

Nejdůležitějším veřejným aktérem je supermarket *Eroski*, kam na jeden celý týden každého měsíce, přicházejí dobrovolníci z organizace Panda prosit o potraviny nakupující.

Nikdy před tím jsem se nesečkala s takovouto solidaritou jako právě při sběru potravin, kterého jsem se každý měsíc aktivně účastnila. Za můj první týden sběru potravin jsme nasbírali celkem 1 400 kg potravin pro klienty organizace. Každý měsíc se sesbírané kilogramy vystaví na facebookové a oficiální stránky. Moje zkušenosti ohledně tázání se o darování potravin byly obecně velmi pozitivní. Lidé

se ptali sami od sebe, co je v organizaci potřeba a s jakou potravinou mohou přispět.

(Terénní poznámky 7. března 2016, A Coruña)

Supermarketu *Eroski* bych ráda v mé práci věnovala několik dalších řádků. Jedná se o společnost, která si zakládá na sociální stránce poskytování produktů. Supermarket *Eroski* tvoří jednu polovinu projektu zvaného *Vegalsa*,⁸ který se uskutečňuje především v Galicii. Cílem tohoto projektu je vyrovnaná společnost, soudržnost kultury a snaha o vyrovnanou a harmonizující společnost.

Dalším aktem, který je spojen s veřejností a v tomto případě především s reklamou, jsou různé kurzy, které organizace nabízí veřejnosti. V mé přítomnosti probíhal zrovna jeden takový. Jednalo se kurz salsy pro začátečníky poskytovaný zcela zdarma a vedený stážistkou z Turecka. Hlavním záměrem bylo přilákání co největšího počtu nových zájemců, od kterých se očekává, že se budou zajímat o organizaci, čímž může organizace získat nové dobrovolníky apod.

Jedním z nejdůležitějších vnějších aktérů je jednoznačně *Sportcentrum A Coruña*, které poskytuje organizaci aktivity především pro děti. Každoročně má připravené nabídky kurzů atletiky a šermu pro děti a hodiny šermu pro dospělé. Hodin šermu pro dospělé využívá pouhý zlomek participantů. Naopak kurzy šermu a atletiky pro děti jsou využívány hojně, dvakrát do týdne. Již zmiňovaný projekt *El Agra Integra* spojuje obecně podporu škol a celého města, které se finančně podílí na zapojení „multikulturních“ dětí do běžného života.

„Děti tak mají možnost účastnit se sportovních aktivit, navštěvovat kino, divadlo, nebo jen tak společně jít na pláž. Všechny tyto aktivity s nimi běžně nedělají.“

(Rozhovor s generální sekretářkou organizace, 29. března 2016, A Coruña)

Mnoho lidí vidí organizaci na velmi nízkém společenském stupni. Jsou však lidé, kteří postavení organizace neřeší a jednoznačně vidí svou povinnost pomoci v těchto věcech. Mnoho občanů města má snahu skoncovat s chudobou nebo alespoň se podílet na procesu

⁸ Informace o projektu *Vegalsa* jsou dostupné na: https://www.vegalsa.es/es/vegalsa_eroski.php.

integrace. Netvrdím, že všichni občané města A Coruña cítí tuto povinnost, ale překvapilo mne, kolik lidí má opravdu zájem pomoci.

Naopak zcela zásadní je pro organizaci podpora velkých společností, jako je již zmiňovaný supermarket *Eroski* nebo *Sportcentrum A Coruña*, bez jejichž pomoci by, troufám si říci, organizace nemohla fungovat. Pomoc těchto dvou aktérů umožňuje zapojení dospělých imigrantů a především dětí do běžného dění města, kdy je zvykem, že každé dítě činí nějaké aktivity. Děti tak využívají sportovních kroužků bez placení. Sport děti velmi baví a zároveň získávají kamarády mimo imigrantskou komunitu, ve které společně se svými rodiči tráví nejvíce času. To dětem umožňuje větší rozlet a rozsah jejich možností.

4. Integrace imigrantů

Již několikrát v mé práci zaznělo, že integrací zde rozumím snahu o harmonizované soužití, kdy by obě dvě strany měly být aktivními účastníky v tomto procesu. Jsem si vědoma toho, že integrace je proces velmi rozsáhlý, proto tento pojem ve své práci používám tak, jak jej definuji.

Podstatné je si uvědomit, že pobyt mých participantů-imigrantů byl velmi různý. Někteří jsou tzv. dlouhodobými imigranty, ale mnozí z nich vnímali svou přítomnost ve Španělsku pouze za dočasnou. Vzhledem k tématu integrace pracuji spíše s údaji dlouhodobých imigrantů.

Od pondělí do pátku se v organizaci vystřídá tak deset dobrovolníků (počítáno i s poradci a učiteli španělštiny), z nichž je zhruba pět dobrovolníků-imigrantů. Tým, který se vytvoří, je většinou náhodný. Dobrovolníci, kteří mají na starosti děti, jsou vždy předem domluvení, a učitelé na hodiny španělštiny mají také předem stanovený rozvrh.

Mnohokrát jsem si při svém pozorování položila otázku, zda byl dobrý nápad zvolit si téma integrace jako mnou pozorovaný jev v organizaci. Na konci zamýšlení jsem si vždy řekla, že ano. Samotná pomoc, jak právní, tak psychologická a jazyková, je právě nástrojem integrace. Důležitý je také respekt, který pracovníci organizace vůči svým klientům mají. Generální sekretářka mi dokonce při jednom rozhovoru řekla, že:

„To nejužasnější na naší práci je ta diverzita, rozdílnost. Je úžasné s kolika lidmi z různých krajů světa máme možnost se tu setkat a mnozí z nich nám dají i tu možnost nahlédnout do jejich světa. To je to, co mě na této práci fascinuje.“

(Rozhovor s generální sekretářkou organizace, 1. dubna 2016, A Coruña)

Zeptala jsem se jedné stále dobrovolnice na otázku, jaká je podle ní nejdůležitější pomoc spojená s integrací, kterou nabízí organizace Panda. Na tuto otázku se mi dostalo následující odpovědi.

„Jednoznačně jsou to hodiny španělštiny, kdy je učíme komunikovat s okolním světem tady, ať se jedná o návštěvu doktora nebo obyčejně si jen zajít na nákup. Stejně jako já i ty jako antropolog víš, že člověk je od přírody nucen žít v kolektivu,

nesnese být sám a k tomu, aby tu mohl žít jako součást společnosti, potřebuje komunikovat, tedy znát jazyk, v tomto případě španělštinu.“

(Rozhovor s dobrovolnicí A., 25 let, 19. května 2016, A Coruña)

Stejně jako ona i já se domnívám, že pro snadnější žití imigrantů ve Španělsku je nutné znát alespoň částečně mluvenou řeč, tedy španělštinu. V případě galicijštiny jsou imigranti ve výhodě, neboť podle mého pozorování se galicijština v běžné společenské mluvě nevyužívá a pokud ano, je to jazyk, kterému lze snadno porozumět. Znalost řeči také umožňuje komunikaci s okolím. Nově příchozí imigranti se nejdříve zdržují se svými rodinami, se kterými vedou rozhovory ve svém mateřském jazyce. Jazyk je nezbytný při vytváření nových skupin.

Mohlo by se tak zdát, že ze strany participantů vzniká na organizaci určitá závislost, avšak není tomu tak, neboť imigranti fungují často mnohem nezávisleji, než si myslíme. Kromě pomoci organizace Panda mnozí z nich využívají pomoci dalších organizací s podobným zaměřením. Zeptala jsem se na otázku závislosti administrátora organizace, který má přehled o každém případě imigranta, který do organizace přijde.

T: Myslíš, že tu jsou lidé, kteří závisí na pomoci organizace?

F: „Ne. A proč? Protože my nejsme organizace, která by chtěla formovat tuto závislost. Když přijde někdo a potřebuje pomoc, představ si, přijde žena, které se narodilo dítě a žádá o pomoc s věcmi na dítě, nebo žádá o potraviny. Ona nepřijde, a my ji dáme vše, co si řekne. My jí dáme určitou věc, o kterou požádá a my ji máme, ale zároveň ji poté odkážeme na další organizace, například na Charitas, kde ji mohou dát potřebné peníze. My tu nechceme, zdůrazňuji nechceme, vybudovávat závislost lidí na naší pomoci. My chceme, aby lidé, co sem přicházejí, se za prvé cítili pohodlně, jako v domácím prostředí, což si myslím, je to nejdůležitější... To, že si sem lidé stále chodí pro pomoc, znamená, že pro ně máme cenu a stojí jim za to vracet se sem, takže se musejí cítit pohodlně. Také cítí, že my se vyznáme a že jim s jejich problémem pomůžeme. Takže my nechceme vytvářet závislost a já tvrdím, že nikdo tu není závislý na naší pomoci.“

(Rozhovor s administrátorem organizace F., 30 let, 27. května 2016, A Coruña)

Jedna z mých vedlejších otázek výzkumu byla: Na jaké aspekty klade organizace největší důraz. Díky svému pozorování jsem schopna na tuto otázku zcela jednoznačně odpovědět. Bezpochyby je jím aspekt sociokulturní, kdy je jasnou prioritou a cílem

organizace snaha o udržení přátelských vztahů. Vztah založený na oboustranné pomoci. To vše přispívá k harmonizujícím vztahům jak na mikroúrovni (tedy na úrovni organizace), tak následně i na makroúrovni (na úrovni společnosti) v podobě zapojení imigrantů do společenských událostí. Jako když se rodiny s dětmi dostanou na sledování zápasu místního fotbalového klubu díky sponzorskému daru od místního sportcentra. Tímto se na zajištění toho, aby se dostalo příležitosti všem, podílí velká část města.

4.1. Dospělí imigranti – muži versus ženy

Podle roku 2015 bylo z 94 lidí zapsaných v organizaci 55 žen a 39 mužů, tedy vyjádřeno v procentech je to 58,5 % žen a 40,5 % mužů. V předchozích dvou letech tento rozdíl byl ještě více viditelnější, kdy počet žen dosahoval až 68 %, zatímco mužů bylo pouhých 32 %. Z toho lze vyzkoušet měnící se patriarchální společenský model, který byl běžně se vyskytujícím jevem v každé obyčejné, nejen španělské rodině (Hakim 2003, s. 45). Obecně jsou to právě ženy, které se nestydí o požádání pomoci neziskové organizace.

V organizaci je nejvíce žen-imigrantek z Latinské Ameriky, Centrální Ameriky a také z různých částí Evropy. Naopak nejtypičtějším kontinentem, ze kterého přichází mnohem více mužů než žen, je jednoznačně Afrika.

Na prvním místě se v mužské imigraci z Afriky nachází Senegal, na druhém místě Maroko a na třetím pak Pobřeží Slonoviny. Příčiny, proč z Afriky migrují především muži, se různí, tím nejběžnějším je však nebezpečná cesta z Afriky, které se většinou žena nevystaví. Často se stává, že když se muž po několika měsících či letech v zemi zabydlí, poté dochází zbytek rodiny, tedy manželka a případné děti.

Ptala jsem se své participantky, stálé dobrovolnice M., proč si myslí, že je tu většina imigrantů právě z afrického Senegalu, načež mi odpověděla, že je to proto, že mnoho z nich má namířeno do Francie, ale tím, že je mnohem těžší dostat tzv. papíry ve Francii než tady ve Španělsku, mnozí si rozmyslí, zdali není lepší rozhodnutí usadit se zde.

(Terénní poznámky, 10. března 2016, A Coruña)

S ženskou imigrací je to tedy o něco pestřejší, neboť ženy jsou v organizaci mnohdy národnosti španělské, hned v závěsu, jako tomu je s mužskou imigrací, se nachází Senegal a na třetím místě pak během posledních let jsou to venezuelské ženy.

Do organizace přicházejí ženy, které jsou obvykle matky samoživitelky, pocházející nejčastěji z Latinské Ameriky.

„Opačný případ je s Latinskou Amerikou, kdy sem migrují ženy, které si tu hledají práci, a pak za nimi přicházejí jejich muži. Což občas vede k tomu, že muži své ženy mlátí, neboť se jim nelíbí jejich nezávislost, kterou si tu za těch pár let vydobýly.“

(Rozhovor s generální sekretářkou organizace, 20. května 2016, A Coruña)

Naopak ženy ze zemí Afriky jsou často závislé na svém muži. Při svém výzkumu jsem se setkala nejméně se dvěma takovýmito participantkami. Uvedu zde jako názorný příklad případ manželského páru ze Senegalu.

F., která dochází do organizace každý den a neovládá dobře španělštinu. Důvod je prostý, je to žena v domácnosti, jejímž úkolem je starat se o děti, kterých má dohromady 5. Její manžel na rozdíl od ní mluví po 7 letech strávených ve Španělsku ladnou španělštinou a stejně jako další dva participant i on pracuje pro firmu zprostředkovávající nábytek z druhé ruky vedenou ředitelem organizace Panda.

(Terénní poznámky, 11. března, 2016, A Coruña)

Zde je vidět případ patriarchálního manželství, které zabraňuje ženě rozvíjet se v pracovní sféře. O tom, jestli tento přístup páru vyhovuje, nemám mnoho informací. Z pozorování bylo však jasné, že i přestože participantka neovládala plně řeč, žádné zábrany dorozumění se s ostatními nebyly a v žádnou chvíli si na svůj život nestěžovala.

Další rozdíl mezi imigrantem mužem a imigrantkou ženou je v docházení si pro potraviny každý čtvrtek v rámci kampaně na ekonomickou podporu rodin žijících na hraně chudoby. Každý týden si participanti docházejí do organizace pro základní potraviny (pozn. více informací v kapitole *Fungování organizace*). Zajímavé pro mě bylo zjištění, že většinovými zástupci z rodin jsou právě ženy, které tvořily až 90 % docházejících participantů. Příčinou může být již zmíněný patriarchální model, který se týká již několikrát zmiňovaných jak senegalských, tak marockých rodin. Patriarchálním model je

takový model, kdy úkolem žen je obstarání domácnosti, postarání se o děti a úkolem muže je každodenní zajištění obživy pro celou rodinu.

4.2. Děti imigrantů

V této podkapitole se věnuji dětem tzv. druhé generace. Jsou to potomci klientů, kteří do organizace docházejí či v minulosti docházeli. Rodiče dětí mají zájem na tom, aby jejich děti měly lepší příležitosti, které oni pravděpodobně neměli, a zároveň aby se tak stalo bez nutnosti ztráty jejich tradic a při zachování lásky k zemi původu. Škola, kam děti v hostitelské zemi docházejí, je místem zkoušky jejich interakcí a společenských vztahů (Ramírez Goicoechea 2007, s. 493-495).

Jazyk není jen nástrojem komunikace, ale zároveň je to i jeden z elementů identifikace se skupinou lidí (v tomto případě dětí) mluvící stejným jazykem (Ramírez Goicoechea 2007, s. 493-495).

Děti spolu v organizaci mluví pouze španělsky. Stalo se několikrát, že mezi dětmi došlo k rozporu a pokud zrovna šlo o děti, kdy jedno bylo ze Senegalu a druhé například z Kolumbie, tak v tomto případě dítě ze Senegalu používalo svůj jazyk k nadávkám, které to druhé dítě neznalo a bavilo tím ostatní senegalské děti.

(Terénní poznámky, 10. března 2016, A Coruña)

Většina dětí imigrantů je bilingvní, pokud nepočítáme děti latinsko-amerických rodičů. Čím více jazyků děti znají, tím snadněji se učí další (Ramírez Goicoechea 2007, s. 493–495). Toto tvrzení bych ráda doložila příkladem dívky S., která je původem z Peru, jejíž největším problémem byl druhý oficiální jazyk Galicie – galicijština. Problém s tímto jazykem měla jako jediná mezi svými senegalskými kamarády. To, zdali byl problém daný tím, že se nemusela při příchodu do Španělska naučit novou řeč, může být z velké části příčinou, ale zdali je to jediný důvod, to nemohu se stoprocentní jistotou doložit.

Vidím nutnost vyzdvihnout to, že děti se ve společném kolektivu s ostatními nespojují do skupinek podle toho, ze které země jsou. Děti si přirozeně hledají kamarády, kteří jim jsou zájmově blíže. Obecně se děti do žádných skupinek nerozdělovaly, jediným

kritériem určujícím vztahy byl především věk. Děti, které byly podobné věkové skupiny, se kamarádily více mezi sebou. To je, myslím si, pro ně zcela přirozené, neboť právě takovému rozdělení se jim dostává ve školách. Naopak někdo by mohl očekávat, že se děti dávaly dohromady podle toho, zda jsou z Afriky či z Latinské Ameriky, nicméně v žádném mnou pozorovaném případě k tomuto nedošlo. To je na dětech krásné, při výběrů kamarádů se totiž neřídí pojmy jako je rasa a národ.

Všechny děti v organizaci automaticky používají španělštinu, svou řečí mluví se svou rodinou v domácím prostředí. Rodiče, kteří si pro své děti přijdou do organizace, na ně zde rovněž mluví španělsky, což je podle mého názoru dané společenskými pravidly.

Jak jsem již několikrát poznamenala, přátelský přístup, který je v organizaci vytvářen, je zprostředkováván také přes děti, které zde tráví volnočasové aktivity, učí se a plní úkoly, zatímco jejich rodiče pracují. Každý den si rodiče musejí ty nejmenší děti vyzvednout, což umožňuje konverzace s dobrovolníky.

Problémem zůstává, že děti o zemích, ze kterých pochází jejich rodiče, slyšávají skoro vždy jen to nejhorší. Mnoho dětí především z Latinské Ameriky má strach se někdy vrátit do země svých rodičů. Desetiletý chlapec, který se narodil v Dominikánské republice, mi vyprávěl s obrovskými emocemi o tom, jak se lidé v této zemi mezi sebou střílí jakoby nic (Poznámky z terénního deníku, 11. dubna 2016). Jsou to právě rodiče, kteří se snaží pravděpodobně uchránit své děti před nebezpečím, které si mnozí z nich v zemi zažili. Dětem vypráví to nejhorší proto, aby si nevytvářely žádný barevný obrázek, ale již od mala znali skutečnou situaci.

Nesouhlasím s představou, že děti imigrantů by měly mít velké problémy se svou identitou nebo dokonce že by byly jakoby svázané ve společenském systému. Druhá generace nakonec může dosáhnout velkých výhod, a to jak na úrovni kulturní, symbolické, tak ekonomické. O tom, zda se člověk chce plně adaptovat do španělské společnosti, by si měl rozhodnout každý jednotlivec sám za sebe (Ramírez Goicoechea 2007, s. 498).

Organizace Panda hraje v životech dětí druhé generace významnou roli. Obecně jsou děti ve Španělsku hodně zaměstnány školou, za což může z mého hlediska nevhodný školní systém. Děti druhé generace mají učení ještě složitější, neboť jejich rodiče jim s úkoly

běžně nejsou schopni poradit. Zároveň tedy organizace Panda hraje důležitou roli pro místní školy, které děti navštěvují.

Pokud má dítě ve škole problémy je rodičům automaticky doporučeno, aby jejich dítě navštěvovalo organizaci Panda. Tím, že jejich rodiče jim pomáhat s úkoly nemohou, školy doporučují organizaci jako nejlepší možnou volbu.

(Terénní poznámky, 29. března 2016, A Coruña)

Organizace se pak zároveň stává i místem, kde se děti ztotožňují s ostatními dětmi. Celkově mi toto místo přišlo hodně emotivní, děti v dobrovolnicích nevidí své profesory, ale spíše své vychovatele, a většina dětí má k lidem v organizaci vytvořený velmi hluboký vztah, což pak prohlubuje vztah s imigrantskými rodiči dětí. Jedná se o celou komunitu. Například při oslavách narozenin dětí si obvykle děti zvou i své oblíbené dobrovolníky/dobrovolnice, jako tomu bylo v případě malého M., který slavil své 6. narozeniny a na jehož oslavu dorazily také dvě dobrovolnice (Terénní deník 18. dubna 2016, A Coruña).

Výchova je také určitá forma integrace. Neposlušnost dětí se řeší skrze návštěvu rodičů v organizaci, což je pro děti největší výstraha, neboť většina z nich má ze svých rodičů respekt. Příkladem by mohla být jedna dívka ze Senegalu, která zlobila do té doby, než přišel její tatínek a na místě ji přede všemi pokáral (Terénní deník 20. dubna 2016, A Coruña).

5. Ekonomická krize jako určující faktor

V této kapitole se věnuji tomu, jak španělská ekonomická krize ovlivnila program a chod organizace Panda, neboť tato změna zároveň měla vliv na celý můj výzkum zaměřený na integraci imigrantů. Integrace imigrantů, jak jsem tu již několikrát zmínila byl prvotní program organizace. V této kapitole vysvětluji, jak se organizace krizi přizpůsobila a co bylo třeba změnit.

Od roku 2008 se Španělsko potýká s ekonomickou krizí, která trvá do současnosti⁹. Různé španělské zdroje se shodují v názoru, že španělská ekonomická krize po svých dlouhých devíti letech trvání míří ke konci¹⁰. Pro mě je stěžejní, že v době, kdy jsem svůj výzkum prováděla, ve Španělsku krize stále probíhala. Pozadí, které krize v organizaci a ostatně i v celé společnosti vytvářela, věnuji pozornost v následujících odstavcích.

Podle statistických údajů, které pro organizaci vytvořil student sociologie, vidíme, že 30 % návštěvníků tvoří španělští občané¹¹. V předchozích kapitolách jsem se věnovala tématům spojeným se zastoupením jednotlivých vysílacích zemí a nyní hodlám věnovat pozornost tomu, jak je možné, že organizace, jejíž plán je soustředěn na imigranty, má takovéto zastoupení španělských klientů.

Z hlediska historie organizace je zajímavé sledovat proměny příchodu imigrantů v závislosti na krizi. Vedla jsem rozhovor s generální sekretářkou organizace, která mi sdělila, že v prvních letech, kdy začala organizace působit, přišlo snad největší množství imigrantů. Za celých 15 let to bylo více jak 11 tisíc lidí a během prvních let působnosti má organizace přibližně 9 tisíc imigrantů pocházejících z celkem 51 národů (Terénní poznámky, 29. března 2016, A Coruña).

„Imigranti nejsou hloupí, i oni vědí, že země, která se potýká s krizí, není zrovna nejvhodnější cílovou stanicí.“

(Rozhovor s generální sekretářkou organizace, 29. března 2016, A Coruña)

⁹ Dostupné z: http://www.lidovky.cz/krizi-zkrusene-spanelsko-hleda-cestu-z-pasti-a-radikalni-levice-sili-li2-zpravysvet.aspx?c=A150401_164853_ln_zahranici_msl. [cit. 7. 2. 2017].

¹⁰ Dostupné z: <http://www.eleconomista.es/economia/noticias/7536115/05/16/La-economia-espanola-recuperara-en-2017-el-tamano-previo-a-la-crisis.html> [cit. 7. 2. 2017].

¹¹ Informace získané z dokumentů patřících organizaci.

V rámci rozhovoru, který jsem vedla s generální sekretářkou organizace, která pracuje v organizaci od samého začátku, jsem se zeptala na otázku, jak dlouho trvá program na pomoc lidem s potravinami, neboť jak jsem se dozvěděla od ostatních zaměstnanců, tento projekt na počátku nestál.

„Ano je to tak, v počátečním programu nebyl, nejdříve jsme měli program nazývaný ECONOMIO. Získávali jsme jídlo a vždy prodávali tašku naplněnou jídlem za jedno euro. To, že jsme přešli na tuto formu, kdy lidé neplatí, je jednodušší, protože lidé nemají peníze a my se museli přizpůsobit situaci po krizi v roce 2007. Proto jsme poté začali pomáhat všem, nejen imigrantům, protože situace byla velice zlá.“

(Rozhovor s generální sekretářkou organizace, 20. května 2016, A Coruña)

Díky krizi musela organizace přehodnotit svůj záměr, v čem spatřují výhodu. Pro pochopení integrace jako snahy o dobré a kvalitní soužití je velmi podstatné to, že se organizace již nezaměřovala pouze na integraci imigrantů. Zastavilo se tak oddělování imigrantů od španělských občanů. Nyní organizace pomáhá lidem, kteří to nejvíce potřebují a nečiní mezi nimi rozdíly. Podle mého názoru to významně přispívá ke správné integraci, kdy se mezi lidmi nečiní rozdíly, a pro pomoc si přijde každý, kdo ji potřebuje.

6. Sociální exkluze

Sociální exkluze, také známá pod názvem sociální vyloučení, je obecně chápána jako nerovnost v participaci na životě společnosti a je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Na sociální vyloučení je nahlíženo jako na odraz nerovného přístupu k pěti základním zdrojům společnosti: zaměstnání, zdravotní péči, vzdělání, bydlení a k sociální ochraně (Keller 2010, s. 168). Tento pojem má původ ve Francii a poprvé byl užit v roce 1970, poté se začal postupně šířit do celé Evropy (Daly, Silver 2008, s. 539).

Příčiny sociálního vyloučení mohou být různé, od nezaměstnanosti přes nerovnost mezi muži a ženami a ztrátu bydlení až k sociálnímu původu a etnické příslušnosti. Proces vyloučenosti souvisí také s nízkými příjmy, nízkým vzděláním a nekvalifikovaností. Společenské vyloučení se projevuje různými formami chudoby, přičemž tou nejextrémnější formou je bezdomovectví (Hradecký, Hradecká 1996, s. 43). Ve Spojených státech bývají lidé žijící na dně společnosti označováni hanlivým termínem „podtřída“. V Německu a Nizozemsku se o nich hovoří jako o obětech „nové chudoby“ a ve Francii, v Belgii a především ve Španělsku se o nich hovoří jako o „sociálně vyloučených“ (Preissová, Juárez 2013, s. 17).

To, na základě čehož podle mnohých autorů sociální vyloučení způsobováno, je individualistická doba založená na kapitalismu, jak tvrdí Jan Keller, který vidí v sociální exkluzi hrozbu, která plyne z povahy společnosti a která ve svých důsledcích také celou společnost ohrožuje (Keller 2010, s. 168). Kromě Jana Kellera toto tvrzení zastávají autoři jako Mary Daly a Hilary Silver. Sociální vyloučení začíná ve chvíli, kdy jedinec nedokáže nebo nemůže plně uplatňovat svá občanská práva pro svůj zdravotní stav, věk, pohlaví, sociální původ, etnickou příslušnost atd. Nemusí být v žádném případě konečným stavem, pokud má společnost sílu a vůli pomoci lidem slabším (Hradecký, Hradecká 1996, s. 43).

6.1. Vyloučenost imigrantů

Předešlá kapitola byla věnována obecnému pojetí sociální exkluze, zatímco v této kapitole nás bude zajímat, co ovlivňuje sociální vyloučenost imigrantů a zdali pojem *imigrant* musí souviset s termínem sociálního vyloučení.

To, do jaké míry souvisí pojem exkluze (vyloučení) s označením imigrant, řeší ve své práci i Frank Bovenkerk a spol. Stejně tak jako Jan Keller i on tvrdí, že příčinou vyloučení je kapitalismus. Uvádí tři země jako příklad toho, kde kapitalismus zapřičiňuje sociální vyloučení. Takovými zeměmi podle jeho slov jsou Velká Británie, Francie a Nizozemsko. Kromě toho, že jsou tyto tři země nejrozvinutějšími kapitalistickými zeměmi, jsou to také bývalé kolonizátorské země, do kterých má od roku 1945 namířeno spousta migrantů. Migrantů v těchto zemích mnohdy končí na nejnižším společenském stupni, a to protože „*přicházející imigranti nespĺňují centrální kulturní charakteristiky národního státu (jazyk, právní systém, náboženství). Tím ani z části nemohou dosáhnout stupně ‚opravdového národního občana‘.*“ (Bovenkerk, Miles 1991, s. 388). Existence sociálních tříd je to, co vytváří vyloučení.

Organizace Panda se nachází v chudé čtvrti města. Je to část, kde je největší koncentrace imigrantů, proto organizace, ve které jsem působila, nebyla jedinou na vzdálenost do jednoho kilometru. Kromě organizace Panda byly do této vzdálenosti další tři. O tom, že lokalita člověka ovlivňuje, ne-li dokonce determinuje, hovoří Andrea Preissová v knize *Sociální exkluze v multikulturních společnostech*. Sociálně vyloučené lokality jsou od majoritních společností odděleny většinou také prostorově, nacházejí se v okrajových částech obcí a měst. Negramotný člověk je automaticky vyloučený, neboť vzdělání je v současné moderní společnosti předpokladem úspěchu v pracovním životě (Preissová, Juárez 2013, s. 17). V organizaci je naprostá většina participantů nelegálně, což mnoho lidí žijících v okolí organizace ví. To na zvýšení společenského statusu imigrantů nepřidává.

6.2. Nevyločenost imigrantů?

V předešlých dvou kapitolách jsem zmiňovala autory Baumana a Kellera, kteří se zabývají problematikou sociální exkluze. Oba dva se domnívají, že problém sociální exkluze je výsledkem nové individualizované doby, kdy se každý zajímá pouze o sebe samotného. Já ve své práci nehledám příčinu sociální exkluze. S oběma autory sdílím některé názory a v některých se s nimi naopak rozcházím. Mým úkolem není hledání viníka, ale naopak vyzdvihnout zde aktéry snažící se bojovat proti tomuto společenskému problému. Konkrétně se tu zabývám jedním takovým aktérem, kterým je nezisková organizace Panda.

Organizace bojuje proti sociálnímu vyloučení, a to hned několika způsoby. Tím prvním je již zmíněná ekonomická pomoc, kterou nabízí. Proti nevzdělanosti, která je také považována za jednu z příčin sociálního vyloučení, bojuje tím, že se snaží nabízet různé kurzy, např. kurzy počítačů apod. (kurzy počítačů se za mé přítomnosti neposkytovaly).

Problémem zůstává, že i přestože se organizace snaží sociálnímu vyloučení postavit, sama se nachází v téměř vyloučené lokalitě, v lokalitě chudé, kde sama již získala status nižšího stupně. M. mi dnes říkala, že mnoho lidí tu vnímá organizaci jako ty žebráky, somráky, jako ty úplně na dně společenského stupně (Terénní poznámky, 8. března 2016, A Coruña).

Mnoho participantů dobrovolníků a pracovníků si sebou nese stále etnocentrický pohled.

„Někdy se mi vážně zdá, že ti naši Senegalci mají úplně jiný svět, oni se moc o své děti nestarají, pořizují si děti jenom proto, aby se o ně měl kdo postarat, až budou staří, ne jako my, když se snažíme dát jim kvalitní výchovu již od mala.“

(Rozhovor s dobrovolnicí M., 39 let, 29. března 2016, A Coruña)

V tomto ukázkovém případě je možno pozorovat to, jak se zde má participantka vytyčuje proti senegalské kultuře, která v žádném případě není takto nastavená. Správně ji oponovala profesorka, která působila na univerzitě, kde jsem jako zástupce s dalšími dvěma dobrovolnicemi měla přednášku o práci v organizaci Panda.

„To, že se někteří Senegalci nestarají o své děti, neznamená, že to tak dělá celá kultura; navíc mnohé španělské matky se nestarají o své děti a jsou to případy mnohdy děsivější.“

(Rozhovor o organizaci s profesorkou na místní univerzitě, 29. března 2016, A Coruña)

Cílem této kapitoly je snaha ukázat, že i přesto, že ne všichni participant-imigranti jsou vyloučení, z mnohých vyloučené činí samotný přístup některých pracovníků organizace, kteří na své klienty nahlíží již jako na předem určené k vyloučení. Ráda bych tu zmínila jeden případ senegalské rodiny, která pravidelně dochází do organizace a udržuje se členy organizace přátelské vztahy. Tato rodina si před rokem ve městě A Coruña ve stejné čtvrti, jako se nachází organizace, otevřela svou vlastní restauraci nazvanou *Mama Senegal*. Pracují zde obě dvě maminky holčiček A. a T., jejichž matky jsou sestry. Restauraci vedou právě ony dvě a jejich muži jim v tom pomáhají, přičemž každý má v restauraci svou konkrétní činnost. Muži většinou obsluhují a kasírují, kdežto ženy se starají o přípravu pokrmů.

„Strašně rád chodím do restaurace, mají výborné, lehce pikantní jídlo za velmi výhodné ceny. Někomu by mohl být nepříjemný ten ruch, který je způsobován tím, že tu všichni obsluhující mluví nahlas. Mně to popravdě vůbec nevadí, naopak mi přijde úžasné, že mohu ochutnat senegalské pokrmy, aniž bych musel odcestovat do Senegalu.“

(Rozhovor s pravidelným návštěvníkem restaurace J., 32 let, 20. dubna 2016, A Coruña)

Tvrdím, že nelze vztáhnout sociální exkluzi na celou skupinu imigrantů. Příkladem je tato početná rodina, která je ve městě velmi oblíbená a nevypozorovala jsem žádné známky toho, že by se někdo z nich měl cítit vyloučeně. Problém spíše vidím v přístupu některých svých participantů-dobrovolníků, kteří trpí předsudky ohledně svých klientů – týká se to většinou takových dobrovolníků, kteří nemají možnost či sami nechtějí trávit svůj volný čas s imigranty.

Závěr

Díky svému terénnímu výzkumu jsem pochopila, že není důležité umět s přesností definovat pojem integrace. Co je naopak velmi důležité, je snažit se pochopit tento proces v praxi. Pro mě touto praxí byla každodenní realita v neziskové organizaci Panda.

Svým pozorováním jsem měla možnost nahlédnout do interakce mezi imigranti a lidmi snažícími se pomoci lidem bez ohledu na to, za jakým účelem a s jakým problémem přicházejí. Organizace si dává za cíl vytvořit mezi lidmi co nejnižší ekonomické rozdíly, ale zároveň udržet různost, která je na tomto světě právě tím zajímavým. Zaměření se na obě dvě strany mi pomohlo vytvořit si celistvější pohled na celou situaci.

Pro pochopení integrace jako snahy o dobré a kvalitní soužití je velmi podstatné to, že se organizace již nezaměřovala na integraci imigrantů. Tím, že nebylo již třeba oddělovat imigranty od španělských občanů, nedocházelo k vymezování národností. To je jedním z aspektů, který přispívá k harmonickému soužití lidí ve městě.

Pomoc mužům, ženám, dětem a celým rodinám vytváří celostní splynutí. Organizace funguje pro všechny lidi bez rozdílu pohlaví, věku či národnosti. Dochází k tomu, že do organizace přicházejí všichni členové určité rodiny, což propojuje vztahy mezi všemi jednotlivci. Většina rodičů, kteří si přicházejí každý den vyzvednout své děti, byla dříve také návštěvníky organizace. Byli to např. studenti španělštiny, kteří docházeli na různé kurzy nabízené organizací apod. Za ten čas mezi nimi vzniklo pouto a nyní se cítí v organizaci bezpečně, což dokazuje i to, že své děti imigranti každý den do organizace posílají.

Odpověď na hlavní otázku, kterou jsem si na počátku svého bádání položila, tedy *Jak probíhá integrace imigrantů nabízená španělskou neziskovou organizací?*, se na konci mého výzkumu ukázala jako ne zcela přesná a vyhovující, neboť integrace není tím nejdůležitějším, čeho se imigrantům v organizaci dostává. Chybná je i formulace „organizace nabízí“, neboť zde jde o vzájemný vztah a pomoc, kterou si obě dvě strany nabízejí zároveň.

Kromě hlavní výzkumné otázky jsem si stanovila několik vedlejších. Zajímalo mě především, na jaké aspekty integrace (ekonomickou, politickou, sociální) organizace

klade největší důraz. Zjistila jsem, že organizace klade největší důraz na aspekt pomoci sociální a ekonomické. Zprvu se mi zdála ekonomická pomoc jako jedna z těch nepodstatných, avšak v průběhu výzkumu jsem pochopila, že díky ekonomické pomoci se na procesu integrace jako harmonického soužití podílí velká část města, což přispívá k úspěchu tohoto procesu. Za pomoci sociální se skrývá participativní přístup, který si organizace a klienti nabízejí zároveň.

Nesmím opomenout vnější činitele, kteří jsou součástí celého procesu integrování. Pomoc místního supermarketu řadím do ekonomické integrace, jelikož celý záběr musí být rozsáhlejší, tudíž beru v úvahu i tyto vnější činitele, bez kterých by tento celistvý proces nemohl být pochopen.

V práci se věnuji oběma stranám, jak dobrovolníkům a pracovníkům, tak samotným imigrantům i španělským občanům. Výzkum mi umožnil nahlédnutí do každodenní reality lidí, kteří se se slovy migrace a integrace setkávají téměř každý den. Porozumění samotným participantům a vztahům mezi nimi mi umožnilo pochopit celý proces integrace.

Rozdíl v genderu je mezi participanty-imigranty obrovský. Pozorováním jsem zjistila, že nejvíce se na oboustranné pomoci podílejí z imigrantů nejvíce ženy, které docházejí do organizace pomáhat s připravováním svačin pro děti a s vytvářením různých aktivit pro ně. Do organizace zároveň dochází za komunikací, neboť jsou to právě nejčastěji africké ženy, které nemají možnost seznamovat se s jinými lidmi na ulici, neboť právě ony zůstávají s dětmi doma, což jim bere možnosti jako se naučit řeči apod.

Muži naopak docházejí nejvíce do organizace za studiem španělštiny a také se účastní konzultací ohledně právních problémů. V průběhu tří měsíců výzkumu jsem vyzorovala, že nejčastěji se v organizaci objevovali noví muži, jejichž plánem nebylo usazení se ve Španělsku, ale snaha pokračovat do Francie. To také svědčí o tom, že nejvíce migrují muži. Zároveň to potvrzuje mou tezi, že za již usedlými muži přicházejí jejich ženy a děti.

Co se týče vyloučenosti imigrantů, nesouhlasím s tím, že imigranti automaticky získávají ve společnosti, kde se usadí, nízký společenský status. Je třeba nahlížet na každého jedince jednotlivě a bez předem vytvořeného pohledu, neboť to je to, co nám brání

v poznání pravdy. Mnoho mých participantů z Afriky se živí nelegálním prodáváním zboží na ulici. Jsou zde však i opačné příklady. Jedním z nich je zmiňovaná senegalská rodina, která již více jak dva roky úspěšně vede svou vlastní restauraci. Příkladem nám může být i zakladatel organizace, který se postupně vypracoval na vysokou společenskou pozici.

Této práci chybí větší množství polostrukturovaných rozhovorů s participanty-imigranty. Důvodem byla krátká doba výzkumu, kdy stále nebylo možné si vybudovat pevnou důvěru u všech klientů organizace, přičemž na provedení rozhovorů s nimi jsem z etických důvodů nenaléhala.

Vypracováním této práce jsem porozuměla tomu, že není třeba proces integrace chápat jako nástroj, který používá vláda země, do které imigranti přicházejí, ale že se jedná o interakci obou stran, mezi nimiž by měl být vztah založený na toleranci, respektu a porozumění. Oběma stranami myslím to, kdy na jedné straně máme pracovníky a dobrovolníky organizace, na druhé pak touhu imigrantů vést v nové zemi spokojený život, který mnohým z nich nebyl umožněn v jejich mateřské zemi. V tomto ohledu je nutné pochopit, že přirozeným stavem lidstva je pohyb, a nikdy nevíte, zdali zrovna právě vy nebudete jednou imigrantem.

Summary

The research undertaken on the basis of participant observation allows deeper insights of how the integration is perceived by the process of integrating in one local non-profit organization in Spain. I provide readers with deep view into the group of people who face this topic every day. I divided my thesis into two parts, the first one is concentrated on the methods which I had used and the second one is about the practical observation.

The aim is understanding the integration process at the level of non-profit organization. The thesis focuses on various aspects connected with integration. I define the differences between categories such as women, men and children. I used open and participative approach to the fieldwork and this allowed me to understand that particular harmony in the society is hidden behind the word integration, which is the goal for the organization.

Seznam pramenů a literatury

- ARMSTRONG, Patrick. *European Business Handbook. Charity and sponsorship supplement*. London: Kogan Page, 1997. 114 s. ISBN 0 7494 2088.
- BAUMAN, Zygmunt a MAY, Tim. *Myslet sociologicky. Netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2010. 2. vydání. 240 s. ISBN 978-80-7419-026-1.
- BENTHALL, Jonathan. *International NGOs and Complex Political Emergencies*, 1995. Available from: www.jstor.org/stable/2783204. [cit. 25-11-2016].
- BOVENKERK, Frank. MILES, Robert. VERFUNT, Gilles. *Comparative Studies of Migration and Exclusion on the Grounds of „Race“ and Ethnic Background in Western Europe*. 1991. Available from: www.jstore.org. [cit. 29-11-2016].
- DALY, Mary. SILVER, Hilary. *Social Exclusion and Social Capital. A Comparison and Critique*. 2008. Available from: www.jstore.org. [cit. 29-11-2016].
- HAKIM, Catherine. *Models of the family in modern societies: ideals and realities*. Aldershot: Ashgate, 2003. 1. title. 282 s. ISBN 0 7546 3728 X.
- HORÁKOVÁ, Hana. *Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů*. 1 vydání. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2012. 318 s. ISBN 978-80-7419-103-9.
- HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*. Praha: Občanské sdružení Naděje, 1996. 1. vydání. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
- KELLER, Jan. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2010. 1. vydání. 199 s. ISBN 978-80-7419-031-5.
- NIESSEN, Jan. *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 1. vydání. Praha: 2005. 84 s. ISBN 80-86878-24-4.
- PREISSOVÁ, Andrea a Rafael JUÁREZ-TOLEDO. *Sociální exkluze v multikulturních společnostech: komparace současné situace v České republice a v Mexiku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 1. vydání. 192 s. ISBN 978-80-244-3648-7.

RAMÍREZ, Eugenia. *Etnicidad, identidad y migraciones. Teorías, conceptos y experiencias*. 1. vydání. Madrid: Editorial centro de estudios Ramón Areces. 601 s. ISBN 978-84-8004-731-9.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Sociální integrace přistěhovalců. Teoretická východiska výzkumu*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2009. 309 s. ISBN 978-80-7419-023-0.

SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2014. 169 s. ISBN 978-80-246-2567-6.

ŠEDIVÝ, M. MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011. 160 s. ISBN 978-80-247-4041-6.

ŠVAŘÍČEK, R. – ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TAHAR BEN JELLOUN a PRÓLOGO DE FERNANDO SAVATER. *Papá, qué es el racismo?* 1. vydání. Madrid: Alfaguara/Santillana, 1998. 96 s. ISBN 8420457825.

TOLLAROVÁ, Blanka. *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?* Biograf: 2006. 107 s. ISSN E8364. Dostupné na adrese: <http://www.biograf.org/clanek.php?id=599>.

TOPINKA, Daniel. *Utváření konceptu integrace imigrantů. VYPRÁVĚNÍ – IDENTITA – DIFERENCE*. Vybraná témata kulturních studií. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 168 s.

WIMMER, A.; GLICK SCHILER, N. „*Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences*.“ *Global Networks*, 2 (4): 301–334, 2002. ISSN 1214-813.

www.economista.es/economia/noticias/7536115/05/16/La-economia-espanola-recuperara-en-2017-el-tamano-previo-a-la-crisis.html [cit. 7. 2. 2017].

El viaje de Said. Youtube.com. [cit. 27. 11. 2016]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=7z1xF6N6538>.

www.lidovky.cz/krizi-zkrusene-spanelsko-hleda-cestu-z-pasti-a-radikalni-levice-sili-1i2-/zpravy-svet.aspx?c=A150401_164853_ln_zahranici_msl. [cit. 7. 2. 2017].

www.vegalsa.es/es/vegalsa_eroski.php, [cit. 12. 2. 2017].

Webové stránky organizace Panda

Seznam příloh

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Přílohy

Obr. 1: Kampaň supermarketu Eroski - darování hraček dětem.

Obr. 2: Obchod se zbožím z druhé ruky. V levé části je možno vidět místo, kam klienti dochází za konzultací.

Obr. 3: Jedna z aktivit pro děti nabízená a zároveň financovaná Sportcentrem A Coruña.

Obr. 4: Prostory, které dopoledne slouží k hodinám španělštiny a odpoledne jsou určeny dětem.

12

¹² Fotografie pocházejí z webových stránek organizace, které tu kvůli anonymitě nemohu citovat.